

24. (1945). Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlyady ta upravlinnia Ukrainy [Central state archive of higher authorities and administration of Ukraine]. F. 4334. Op. 2. Spr. 15. 4. [in Russian].
25. (1945). Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlyady ta upravlinnia Ukrainy [Central state archive of higher authorities and administration of Ukraine]. F. 4334. Op. 2. Spr. 20. 4. [in Russian].

Корзун Е. В.

Деятельность Украинского научно-исследовательского института агролесомелиорации и лесного хозяйства в годы Второй мировой войны.

Проанализирована деятельность Украинского научно-исследовательского института агролесомелиорации и лесного хозяйства в годы Второй мировой войны, где на подчиненных ему опытных станциях и опорных пунктах заложены основы высокопродуктивных отечественных агролесомелиоративных мероприятий. Выяснено, что учеными института разработаны научно обоснованные агролесомелиоративные мероприятия относительно полезащитного лесоразведения, борьбы с эрозией почв, усовершенствования питомников, лесного хозяйства и защиты лесов и тому подобное.

Ключевые слова: возобновление исследований, научно-организационная деятельность, научно обоснованные мероприятия, агролесомелиорация, полезащитное лесоразведение, борьба с эрозией почвы.

Korzun O. V.

Activity of Ukrainian research institute of agro-forest-land-reclamation and forestry is in years of the Second World War.

Activity of the Ukrainian research institute of agro-forest-land-reclamation and forestry is analysed in the years of Second World War, where on the slave to him experienced stations and strong points soil of high-performance home agroforestral measures is stopped up. It is found out, that the scientists of institute are work out scientifically reasonable agroforestral measures in relation to field-protective forest-breeding, fight against erosion of soils, improvement of nurseries, forestry and defence of the forests and others like that.

Key words: proceeding in researches, scientifically-organizational activity, scientifically reasonable measures, agro-forest-land-reclamation, field-protective forest-breeding, fight against erosion of soil.

УДК 378.2:001.82:632.9-043.86:634(477)(091) «Михайловський» Л.М. ТАТАРЧУК

ВНЕСОК ПРОФЕСОРА В.С. МИХАЙЛОВСЬКОГО У РОЗВИТОК СИСТЕМИ ЗАХОДІВ БОРТЬБИ З ХВОРОБАМИ І ШКІДНИКАМИ ПЛОДОВО-ЯГІДНИХ КУЛЬТУР В УКРАЇНІ (до 125 річчя від дня народження)

У статті розглянуто віхи життя і наукової діяльності видатного українського вченого біолога В.С. Михайловського (1894–1976). Охарактеризовано основні етапи становлення й розвитку наукового світогляду вченого, його плідну викладацьку та наукову діяльність, визначено основні напрями наукових досліджень. За результатами історіографічного огляду та аналізу джерел, що констатують значний науковий доробок ученого, як цінне джерело нових ідей та прогресивних думок стосовно розвитку галузі ботаніки, встановлено його роль як непересічної особистості в науковому співтоваристві.

Ключові слова: фітопатологія, морфологія, систематика, кафедра, навчальні заклади, захист рослин, лишайники.

*Мисляча і працююча людина є мірилом всьому.
Вона є величним планетарним явищем.
В.І. Вернадський*

Постановка проблеми. Історія аграрної науки багата іменами видатних діячів, самовіддана праця яких сприяла становленню й розвитку сільськогосподарської дослідної справи та науки на теренах України.

Серед імен славетних синів України, які зробили значний внесок у вітчизняну і світову науку почесне місце займає постать видатного вченого в галузі ботаніки Михайловського Василя Семеновича (1894–1976).

Аналіз актуальних досліджень щодо його наукової діяльності дав змогу виокремити кілька праць, що можуть слугувати основою для подальших наукових

розвідок. Передусім це інформаційні документи, опрацьовані Е.О. Горєвою-Слидзюк та архівні, оприлюднені в частині 2 наукового видання «Історія Національної академії наук України (1941–1945)», наукова стаття «Дослідження бактеріозів плодкових дерев в Україні (30–60-і рр. ХХ ст.)» за авторством В.М. Гамалії та С.П. Рудої.

Проаналізувавши попередні роботи, зроблено висновок про відсутність комплексного історичного дослідження наукової діяльності В.С. Михайловського, яке б розкривало всі її аспекти в єдиному територіальному і хронологічному контексті. Спеціальних історіографічних праць з даної теми теж не виявлено. Саме це зумовило вибір теми та дослідницькі завдання статті.

Метою статті є аналіз та історіографічна оцінка вагомості ролі та місця професора Михайловського в галузі ботаніки, зокрема у вирішенні проблем боротьби з хворобами та шкідниками сільськогосподарських культур в Україні.

Виклад основного матеріалу. Народився В.С. Михайловський 23 лютого (за новим стилем) 1894 р. на Харківщині в інтелігентній та освіченій родині. Його прадід, за материнською лінією, був дрібнопомісним дворянином, дід – священиком, батько – управителем на цукровому заводі. Родина виховувала трьох синів: Анатолія, офіцера царської армії, що загинув під час громадянської війни, Володимира, який став кандидатом хімічних наук, доцентом Ростовського університету і наймолодшого Василя – у майбутньому видатного діяча вищої школи [1].

Його життя було сповнене труднощами. У річному віці залишився без батька. У п'ятирічному віці Василя взяли на виховання матеріні сестри – освічені жінки, які мешкали у невеликому містечку Кочеток поблизу Харкова. Завдячуючи саме їм він одержав гарну домашню освіту, виявив інтерес до книги, опанував німецьку, французьку, англійську мови. Тітки намагалися виховати цілеспрямованого юнака, пристосованого до реального й нелегкого життя. Маючи власний будинок, земельну ділянку і сад, залучали хлопчика до фізичної праці.

Закінчивши у 1911 р. Харківське реальне училище, Василь, учнем 7-го класу самотужки вивчив 8-класний гімназійний курс латинської мови, склав іспити в 4-й міській гімназії і восени став студентом природничого відділення фізико-математичного факультету славетного Імператорського Харківського університету, заснованого у 1805 р. (нині – Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна), де навчався впродовж 1911–1916 рр.

Навчання в університеті визначило подальший науковий шлях юнака, якого повністю захопили заняття в університеті. Слухання лекцій професорів – видатних учених того часу, спонукали його до власних наукових досліджень. Найкращі спогади на все життя залишив у нього професор географії А.М. Краснов (1862–1915), творець порівняльної геоботаніки, автор першого посібника з основ землеробства.

Талановитий, сповнений потягом до знань студент був помічений викладачами. Передусім на нього звернув увагу професор ботаніки В.М. Арнольд (1871–1924), член-кореспондент Російської Академії наук, випускник Московського університету 1893 року. У лабораторії професора В.М. Арнольді студент Михайловський досліджував морфологію і систематику десмідієвих (зелених) водоростей, а під час експедицій – водорості Білого та Баренцового морів, Тайменських озер у Фінляндії. Результати досліджень цих рослин як індикаторів екологічного стану води в річках і водоймищах отримали високу оцінку вчених. Професор В.М. Арнольд вбачав великий потенціал у своєму студентові й готував його до викладацької роботи, залучаючи як асистента до читання лекцій з ботаніки на педагогічних курсах Харківського округу, а пізніше доручив самостійно читати лекції та проводити із слухачами природничі екскурсії. До педагогічної творчості В.С. Михайловського залучав й інший видатний вчений – М.В. Цингер (1866–1923) – випускник Московського університету, доктор ботаніки, професор ботаніки і фітопатології Київського університету.

В.С. Михайловський цікавився вивченням лишайників, або «рослинами-сфінксами» [2], як їх в 1885 році назвав К.А. Тимирязев (1843–1920) – біолог, фізіолог, один з основоположників російської і радянської школи фізіологів рослин. Результати вивчення флори і екології лишайників Харківщини, отримали високу оцінку в наукових колах. Професор О.А. Коршиков (1889–1945) – директор Харківського філіалу Всеукраїнського інституту теоретичної ботаніки, назвав їх цінним внеском у науку ліхенологію, а дослідника – єдиним ліхенологом України. Першими його студентськими працями були: «Про взаємостосунки між гонідіями і грибним компонентом лишайникового симбіозу» (1915), «Лишайники околиць Харкова» (1916), «З життя лишайників околиць Північно-Донецької біологічної станції» (1916). Саме остання випускна робота Товариством дослідників природи і радою університету удостоєна премії В.М. Черняєва (1794–1871) – засновника мікології.

Досліджуючи наукову творчість В.С. Михайловського з'ясовано, що у більшості його опублікованих праць висвітлюються результати вивчення лишайників лісостепової зони України. Йому належить оглядова стаття «Лишайники» в путівникові «По окрестностям Харькова». У своїх дослідженнях він вперше в Україні встановив факт повного зникнення лишайників у міських умовах, хоча не проаналізував це явище.

Отримавши диплом ботаніка-фітопатолога молодий фахівець був прийнятий на посаду асистента кафедри морфології і систематики рослин цього ж вузу. З 1917 р. працював асистентом кафедри ботаніки Вищих жіночих курсів, створених Товариством взаємодопомоги трудящих жінок (ХТВТЖ), яке було засноване на початку ХХ ст. і мало на меті поліпшення матеріальних і моральних умов існування своїх членів, зокрема «1) видає нужденним членам одноразові й щомісячні допомоги та позики; 2) влаштовує бюро для підшукування занять членам суспільства; 3) влаштовує для своїх членів і їх сімей ... квартири, їдальні, лікарні, притулки для нужденних ..., система тичні курси з предметів наукових і професійних, денний притулок та школу, дитячий садок, ...літні колонії для дітей членів товариства, ... бібліотеку й читальню при ній, майстерню й при ній вітрину для збуту рукодільних робіт» [3, с. 3].

З 1918 р. В.С. Михайловський поєднує посаду заступника директора і викладача Харківського комерційного училища імператора Олександра III, одного із піонерів спеціальної економічної (комерційного) освіти в Україні та Російській імперії. Діяльність училища здійснювалася протягом 1893–1919 рр. і первісне його завдання полягало у підготовці фахівців вищої кваліфікації для торговельних і промислових підприємств, запобігання відтоку талановитої молоді з купецького стану. Пізніше Василь Семенович працював у Молочногосподарському інституті в Деркачах поблизу Харкова, використовуючи при цьому можливість вивчати луки долини р. Лопань.

З початком Першої світової війни (1914–1918), яку сучасники назвали великою, довгою, смертоносною, тотальною за спричинені небачені раніше явища та зміни, В.С. Михайловський став її учасником. У 1920 р. він був мобілізований до лав Червоної армії та зарахований в один із полків латиської стрілецької дивізії, потім у 886-й хірургічний зведений польовий запасний шпиталь палатним наглядачем-санітаром. Коли спалахнула епідемія тифу, він вправно став лікувати цю хворобу. Як знавець і спеціаліст з мікології знав, що деякі види печериць містять згубні для тифозної палички речовини. За це одержав високу за того часу нагороду – червоні революційні шаровари. За наказом командувача Південного фронту М.В. Фрунзе В.С. Михайловського призначили викладачем 5-ої артилерійської школи командного складу Робітничо-селянської Червоної армії (РСЧА) із загальноосвітніх дисциплін. В його обов'язки входило в найкоротший термін надати можливість червоним командирам

отримати й удосконалити запас знань, необхідних для кращого виконання своїх службових обов'язків. Школа була розташована у Харкові, тому робота в університеті він не припиняв.

У 1924 р. В.С. Михайловський на посаді доцента почав читати самостійний курс загальної ботаніки в Харківському університеті та біології у Ветеринарному інституті. У 1926 р. Наркомат освіти УРСР присудив йому вчене звання професора, після чого він очолив відповідні кафедри в обох навчальних закладах. Тривалий час працював і в Зоотехнічному інституті.

Незважаючи на зайнятість, професор Михайловський продовжував наукову роботу з ліхенології. У 1926 р. вийшов друком літографічний «Визначник лишайників околиць Харкова», у 1927 р. – «Результати ліхенологічних спостережень у межах Харківського округу».

Вчений проводив ботанічні спостереження в районі робіт експедиції Наркомату охорони здоров'я України, яка встановлювала водоохоронну зону Алмазно-Маріїнського водогону в Донбасі, висвітлив винятково важливі результати, які були опубліковані окремим розділом у «Звітах експедиції» за 1928 р.

У 1930 р. вчений повністю зосередився на прикладній фітопатології, інтерес до якої ще у студентські роки йому прищепив доцент А.О. Потебня (1870–1919) міколог, ботанік, син видатного вченого філолога-славіста О.О. Потебні (1835–1891).

З 1931 по 1939 р. – поєднував керівництво кафедрами захисту рослин Горьківського сільськогосподарського інституту та біології Педагогічного інституту.

У 1934 р. Наркоматом освіти РРФСР В.С. Михайловському за досконале володіння всім арсеналом педагогічних умінь і навичок, поєднане з професійною захопленістю, розвиненим педагогічним мисленням та інтуїцією вдруге присвоїли вчене звання професора. У 1937 р. вченою радою Московської сільськогосподарської академії імені К.А. Тимірязєва (нині – Федеральна державна бюджетна освітня установа вищої професійної освіти «Російський державний аграрний університет – Московська сільськогосподарська академія імені К.А. Тимірязєва») йому присвоєно науковий ступінь кандидата сільськогосподарських наук без захисту дисертації, в цьому ж році він був нагороджений Почесною грамотою Всеукраїнського центрального виконавчого комітету (ВЦВК).

У 1939 р. В.С. Михайловський очолив кафедру ботаніки та Ботанічний сад Черкаського педагогічного інституту (нині – Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького). Тут він виявив кращі якості здібного організатора і фахівця. Ним було закінчено докторську дисертацію, вчена рада визнала її змістовною, мотивованою, завершеною і такою, що може претендувати на присудження автору наукового ступеня, однак цьому завадила Друга світова війна.

У 1941 р. В.С. Михайловський отримав військове звання дивінтенданта – вищого начальницького складу інтендантської служби збройних сил II рангу, що прирівнюється до звання майора. Був мобілізований в ополчення, яке не мало ні зброї, ні обмундирування, але завдяки вільному володінню німецькою мовою йому вдалося вижити. Після перевірки Михайловський отримав від органів внутрішніх справ спецзавдання, для виконання якого був змушений працювати в системі окупаційної влади. Для маскуванню змінював місця роботи. Працював учителем Великобуримської середньої школи, викладачем хімії 58-ої Харківської середньої школи, завідувачем кафедри ботаніки та фітопатології Харківського сільськогосподарського інституту (нині – Харківський національний аграрний університет імені В.В. Докучаєва).

Ознайомлення з архівними документами Президії НАН України дало змогу з'ясувати, що у 1942 р. професора С.В. Михайловського тимчасово (на 6 місяців), було зараховано в штат Інституту клінічної фізіології АН УРСР, евакуйованого під час

радянсько-німецької війни до Уфи, на посаду старшого наукового співробітника для проведення лікування антиретиккулярною цитотоксичною сироваткою тонзилітів [4, с. 54]. Відомо, що для виявлення й ліквідації вогнищ захворювань некротичною (агранулоцитарною) ангіною у 1943 р. було організовано експедицію та відряджено для керівної участі в ній співробітників Інституту клінічної фізіології – професорів Р.Є. Кавецького та С.В. Михайловського [5, с. 101].

Поки тривала окупація Василь Семенович працював бригадиром-садоводом плодородсадника в місті Лохвиця Полтавської області. Після визволення міста, з урахуванням професійного досвіду щодо організації наукової діяльності, В.С. Михайловський Полтавським обласним земельним відділом з вересня 1943 р. був призначений директором Лохвицького державного плодородсадника «Дичковод» (Полтавська область), де працював над розробленням системи заходів боротьби з хворобами плододових дерев і кущів у розсадниках і садах, ушкоджених під час війни [6, с. 56-58]. Своє бачення значимості розсадників, орієнтуючись на розсадники Лохвицького та Сенчанського районів Полтавської області, для відновлення й подальшого розвитку садівництва він виклав у виданні «Плодовий розсадник» [7]. У 1948 р. одним із перших в СРСР почав досліджувати у плододових розсадниках дію препарату дихлордиметилтрихлорметилметан (ДДТ) на комах-шкідників і довів, що з цим препаратом, який використовували проти вошей, слід бути обережними, але він може бути корисним у боротьбі з личинками хруща.

Доцільно додати до характеристики діяльності В.С. Михайловського й те, що він читав лекції для агрономів-садоводів, друкував статті в газетах, популярних журналах, організував гуртки юних натуралістів, проводив екскурсії для ознайомлення з природою, за що був нагороджений Почесною грамотою Республіканського комітету профспілки працівників вищої школи і наукових закладів, співпрацював зі школами, прививаючи любов учнів до природознавства. З'ясовано, що у 1948 р. в Київській школі № 122 за його ініціативи було створено мічурінський гурток, силами якого при школі були посаджені сад, лісорозсадник, квітник, закладений ягідник, навколо школи розбиті газони та клумби. Про це надруковано цікаву інформацію у № 3 журналу «Піонерія» за 1950 р.

Діапазон наукових інтересів професора В.С. Михайловського охоплював багато галузей природознавства. Поглиблену увагу він приділяв вивченню ентомологічних об'єктів, біології збудників хвороб сільськогосподарських культур. Встановлено, що у 1950 р. Василь Семенович відповідно до наказу Міністра сільськогосподарства УРСР очолив відділ захисту рослин Українського НДІ плодівництва, який розташовувався у Києві, в якому він активно продовжував працювати над вирішенням завдань, пов'язаних із заходами боротьби з хворобами груш, зокрема – мікозом (буроватою плямистістю), що виявляла свій згубний вплив у розсадниках, негативно впливаючи на приріст саджанців. Ученому вдалося дослідити й запропонувати ефективну комплексну систему боротьби, що включала агротехнічні й хімічні засоби. Це дослідження стало його результативним внеском у вітчизняне плодівництво. Крім того, багато уваги він приділяв вивченню ентомологічних об'єктів, біології збудників хвороб. Результатом досліджень боротьби з кореневим раком стала праця вченого «Боротьба з хрущами і личинками в плододових розсадниках і ягідних насадженнях».

Вагомим є то, що професор В.С. Михайловський разом із колегою – професором М.І. Шишковим під керівництвом В.П. Васильєва розробили ефективну систему заходів боротьби зі шкідниками та хворобами плододових насаджень, використавши дослідні матеріали Мелітопольської та Мліївської дослідних станцій садівництва. Методи боротьби з паразитарними організмами, описи ефективних отрут для застосування проти шкідників і хвороб тощо стали вагомими результатами

систематичного аналізу і були висвітлені у брошурах «Шкідники і хвороби плодоягідних культур» (1946) [8] та «Шкідники і хвороби плодівих та ягідних культур» (1950) [9], які слугували навчальними посібниками у технікумах для підготовки фахівців.

Учений наполегливо працював над докторською дисертацією «Значення агротехнічних факторів в оздоровленні плодівих і ягідних культур», але у зв'язку з погіршенням стану здоров'я захист її не відбувся. Він був вимушений негайно залишити Київ і переїхати до Криму, де лікувався та творчо працював. В.С. Михайловський очолив Ялтинський опорний пункт і лабораторію хвороб плодівих рослин Кримського НДІ захисту рослин. Після розформування інституту продовжив трудовий шлях в Інституті виноградарства і виноробства «Магарач» (нині – Національний інститут винограду і вина «Магарач», далі вченим секретарем Державного ордена Трудового Червоного Прапора Нікітського Ботанічного саду, який пізніше став – Нікітським ботанічним садом – Національний науковий центр Національної академії аграрних наук України.

Після виходу у 1954 р. на заслужений відпочинок В.С. Михайловський продовжував працювати й читав курс лекцій із захисту рослин у Новочеркаській школі голів колгоспів. З 1958 р. почав працювати у Житомирському сільськогосподарському інституті (нині – Житомирський національний агроєкологічний університет) на посаді доцента кафедри фізіології, мікробіології та захисту рослин, де відразу завоював авторитет і шану, став найулюбленішим викладачем. Працездатність його була незмірною.

Вагомий доробок ученого знайшов відображення в понад 70-ти наукових і науково-популярних працях, брошурах для керівних кадрів колгоспів, де розглядалися проблеми захисту сільськогосподарських культур від хвороб і шкідників. Йому належать більше як 50 рецензій на педагогічні праці та посібники, розробка «Технічні умови шкільної роботи з природознавства», що була надрукована в «Працях» Дослідно-педагогічної станції Наркомату освіти УСРР. Його статті виходили на шпальтах наукових журналах, у збірках праць із захисту рослин, «Працях» секції захисту рослин ВАСГНІЛ і УкрНДІ плодівництва.

В.С. Михайловський був головою методичної комісії Всеукраїнського інституту заочної освіти, агробіологічної предметної комісії, членом редакційної ради з видання «Біологічної енциклопедії», брав участь у створенні факультету суспільного виховання, кабінету ботаніки в університеті тощо. Варто відмітити, що основну науково-виробничу діяльність він гармонійно поєднував із громадською, був головою профспілкового комітету.

Професор Михайловський був інтелігентною людиною з благородними манерами, спокійний, шанобливий у спілкуванні, його характеризували як досвідченого, блискучого викладача, вченого з широким науковим світоглядом, який мав енциклопедичні знання. «У ботаніці він – бог!» – так говорили про вченого його колеги-співробітники М.Д. Юрченкович, Р.М. Мерцедін, Л.К. Томашевський, Р.Г. Михайлова. У приватному житті був невимогливим, мав натуру мандрівника, завжди до читання збирав велику кількість журналів і книг з ботаніки, зоології, фітопатології, ентомології, цікавився новинками, радів відкриттям науковців, мав пристрасть – колекціонував фотоапарати, об'єктиви, фотоприладдя.

Помер В.С. Михайловський 27 травня 1976 р., мешкаючи у Житомирі по вул. Михайлівській від тривалої хвороби, з якою мужньо боровся впродовж 26 років.

Висновки. Творче життя В.С. Михайловського було успішним і багатограним, супроводжувалося активною співпрацею з такими ж ентузіастами своєї справи. Він постійно опановував нові знання, бо вважав, якщо людина перестає вчитися, то не зростає як фахівець і особистість. Його праця в науці – це не лише віха у біографії

вченого, пов'язана із пошуками себе в галузі біології – одній з найважливіших для людства природничих наук, а й приклад формування новітніх засад наукового процесу на базі широких міждисциплінарних зв'язків та вмілого застосування пошукових результатів на практиці, зокрема з відпрацювання системи заходів боротьби з хворобами і шкідниками сільськогосподарських культур в Україні.

1. Михайловський Василь Семенович (1894–1976) / уклад. Е. О. Горєва-Слидзюк. Житомир: ДАЕУ. 2004. 41 с.
2. *Михайловский В.С.* Лишайники // По окрестностям Харькова. Опыт естественно-исторического путеводителя. В. 1. Ч.: ботаническая, геологическая и климатологическая. Х. Тип. Б.Г. Бенгис. 1916. С. 103–126.
3. Устав Харьковского Общества взаимного вспоможения трудящихся женщин. Х. Тип. Г.Б. Молчадского. 1905. 8 с.
4. Історія Національної академії наук України (1941–1945): Ч. 2. Додатки / Редкол.: О.С. Онищенко (відп. ред.) та ін. К., 2007. 576 с. Протокол № 26 засідання Президії Академії наук УРСР від 24 липня 1942 р. м. Уфа. Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 96, арк. 245–258. Оригінал. Машинопис.
5. Історія Національної академії наук України (1941–1945): Ч. 2. Додатки / Редкол.: О.С. Онищенко (відп. ред.) та ін. К., 2007. 576 с. Протокол № 21 засідання Президії Академії наук УРСР від 25 червня 1943 р. м. Уфа. Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 117, арк. 175–183. Оригінал. Машинопис.
6. *Гамалія В.М., Руда С.П.* Дослідження бактеріозів плодів дерев в Україні (30– 60-і рр. XX ст.) // Історія освіти, науки і техніки в Україні: матеріали XII Міжнар. конф. молодих учених та спеціалістів, присвяч. 100-річчю від дня створення ННСГБ НААН, Київ, 19 трав. 2017 р. / Нац. акад. аграр. наук України; Нац. наук. с.-г. б-ка НААН; Рада молодих вчених НААН [та ін.]; уклад. В. А. Вергунов, А. С. Білоцерківська, М. М. Давиденко; редкол.: В. А. Вергунов (голова). К.: ТОВ «Центр поліграфії «КОМПРИНТ», 2017. 560 с.
7. *Михайловський В. С.* Плодовый розсадник / В.С. Михайловський, І.К. Кривда, А.М. Серідко. К.; Х.: Держсільгоспвидав. 1946. 123 с.
8. *Михайловський В.С.* Шкідники і хвороби плодоягідних культур / В.В. Щербаков, В.С. Михайловський. Київ, 1946. 140 с.
9. *Михайловський В.С.* Шкідники і хвороби плодів та ягідних культур / В. С. Михайловський, В.В. Щербаков. К.; Х.: Держсільгоспвидав. 1950. 187 с.

References

1. Mykhaylovskiy Vasyl Semenovich (1894–1976) / uklad. E. O. Horyeva-Slydzyuk. Zhytomyr: DAEU. 2004. 41 s.
2. *Mikhaylovskiy V.S.* Lishayniki // Po okrestnostyam Kharkova. Opyt yestestvenno-istoricheskogo putevoditelya. V. 1. Ch.: botanicheskaya, geologicheskaya i klimatologicheskaya. Kh. Tip. B.G. Bengis. 1916. S.103–126.
3. Ustav Kharkovskogo Obshchestva vzaimnogo vspomozheniya trudyashchikhsya zhenshchin. Kh. Tip. G.B. Molchadskogo. 1905. 8 s
4. Istorya Natsionalnoyi akademiyi nauk Ukrayiny (1941–1945): Ch. 2. Dodatky / Redkol.: O.S. Onyshchenko (vidp. red.) tain. K., 2007. 576 s. Protokol № 26 zasidannya Prezydiyiyi Akademiyi nauk URSSR vid 24 lypnya 1942 r. m. Ufa. S. 54. Arkhiv Prezydiyiyi NAN Ukrayiny, f. 251, op. 1, spr. 96, ark. 245–258. Oryhinal. Mashynopys
5. Istorya Natsionalnoyi akademiyi nauk Ukrayiny (1941–1945): Ch. 2. Dodatky / Redkol.: O.S. Onyshchenko (vidp. red.) tain. K., 2007. 576 s. Protokol № 21 zasidannya Prezydiyiyi Akademiyi nauk URSSR vid 25 chervnya 1943 r. m. Ufa. Arkhiv Prezydiyiyi NAN Ukrayiny, f. 251, op. 1, spr. 117, ark. 175–183. Oryhinal. Mashynopys.
6. *Hamaliya V.M., Ruda S.P.* Doslidzhennya bakterioziv plodovykh derev v Ukrayini (30– 60-i rr. XX st.) // Istorya osvity, nauky i tekhniky v Ukrayini : materialy XII Mizhnar. konf. Molodykh uchenykh ta spetsialistiv, prysvyach. 100-richchyu vid dnya stvorennya NNS·HB NAAN, Kyiv, 19 trav. 2017 r. / Nats. akad. ahrar. Nauk Ukrayiny; Nats. nauk. s.-h. b-ka NAAN; Rada molodykh vchenykh NAAN [tain.]; uklad. V. A. Verhunov, A. S. Bilotserkivs'ka, M. M. Davydenko; redkol.: V. A. Verhunov (holova). K.: TOV «Tsentr polihrafiyi «KOMPRYNТ», 2017. 560 s.
7. *Mykhaylovskiy V.S.* Plodovyy rozsadnyk / V. S. Mykhaylovskiy, I.K. Kryvda, A.M. Seridko. K.; Kh.: Derzhsilhospyvdav. 1946. 123 s.
8. *Mykhaylovskiy V.S.* Shkidnyky i khvoroby plodoyahidnykh kul'tur / V.V. Shcherbakov, V. S. Mykhaylovs'kyu. Kyiv, 1946. 140 s.
9. *Mykhaylovskiy V.S.* Shkidnyky i khvoroby plodovykh ta yahidnykh kultur/ V. S. Mykhaylovskiy, V.V. Shcherbakov. K.; Kh.: Derzhsilhospyvdav. 1950. 187 s.

Татарчук Л. М.

Вклад профессора В.С. Михайловского в развитие системы мер борьбы с болезнями и вредителями плодово-ягодных культур в Украине (к 125 летию со дня рождения).

В статье рассмотрены вехи жизни и научной деятельности выдающегося украинского ученого биолога В.С. Михайловского (1894–1976). Охарактеризованы основные этапы становления и развития научного мировоззрения ученого, его плодотворную преподавательскую и научную деятельность, определены основные направления научных исследований. По результатам историографического обзора и анализа источников, констатируют значительный научный потенциал ученого, как ценный источник новых идей и прогрессивных мыслей по развитию отрасли ботаники, установлена его роль как незаурядной личности в научном сообществе.

Ключевые слова: фитопатология, морфология, систематика, кафедра, учебные заведения, защита растений, лишайники.

Tatarchuk L. M.

Contribution of professor V.S. Mikhailovskiy to development of the system of measures to fight against diseases and pests of fruit and berry crops in Ukraine (to 125th anniversary of birth).

In the article it is considered course of life and scientific activity of the prominent Ukrainian scientist of biologist V.S. Mikhailovsky (1894–1976). The basic stages of becoming and development of scientific world view of scientist are described, teaching and scientific activity, and basic directions of scientific researches. On results a historiography review and analysis of sources, what is established considerable scientific work of scientist, as a valuable source of new ideas and progressive ideas in relation to development of botany, his role is set as outstanding personality in scientific society.

Keywords: phytopathology, morphology, systematics, cathedra, educational institutions, defence of plants, lichens.

УДК 636.5.082/085:001(477)«1951-1964»

В.В. МЕЛЬНИК

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА НАУКОВО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ШТУЧНОЇ ІНКУБАЦІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ РСР У 1951-1964 РОКАХ

Висвітлено теоретико-методологічні та науково-організаційні засади розвитку штучної інкубації в Українській РСР в період 1951-1964 років. Показано, що наукове забезпечення технологічного процесу штучної інкубації здійснювали вчені Українського НДІ птахівництва, Харківського ветеринарного інституту, Білоцерківського та Херсонського сільськогосподарських інститутів, інших галузевих науково-дослідних і вищих освітніх центрів. Теоретико-методологічну базу штучної інкубації яєць склали наукові розробки А. У. Биховця, В. О. Бреславця, З.М. Гридасової, М.В. Дахновського, І.С. Загаєвського, М.М. Золотова, Г.А. Кодинця, Г. С. Крок, М.Г. Курдюкова та ін. Розкрито роль інкубаторно-птаховничих станцій у розвитку птахівництва в Українській РСР досліджуваного періоду.

Ключові слова: історія сільськогосподарської дослідної справи, птахівництво, інкубація, сільськогосподарська птиця.

Одним із важливих ланцюгів у технології виробництва яєць і м'яса птиці є штучна інкубація яєць. Адже збільшення поголів'я птиці для вирощування на м'ясо та для комплектування стада несучок можна забезпечити лише за умов організації успішного інкубування яєць. Досягти прогресу розвитку штучної інкубації яєць птиці неможливо без застосування досягнень науки та техніки, належної організації і вдосконалення цього технологічного процесу.

Окремі питання штучної інкубації яєць вирішувалися українськими вченими в період 1950-1964 років, що актуалізує дослідження їх наукових пошуків та творчого використання найбільш вагомих розробок на сучасному етапі розвитку галузі. Деякі напрацювання вітчизняних учених з теорії та техніки штучної інкубації яєць узагальнили у своїх наукових працях: П.Ю. Божко, А.У. Биховець, А.П. Князева, Г.А. Кодинець та ін. [1, 3, 4, 9, 10]. Однак, авторами не ставилася мета висвітлити теоретичні та методологічні засади розвитку штучної інкубації яєць в Українській РСР у період 1950-1964 років, особливості наукового забезпечення галузі та організації